

**ศักยภาพ ความสามารถในการพัฒนาแรงงานจ้าง
ในระบบการผลิตยางพาราขนาดเล็ก:
บทเรียนจากพื้นที่ปลูกยางพาราดั้งเดิม จังหวัดสงขลา**

**Potential, Capacity and Development of Hired Labor in
Smallholding Rubber Production System: Lesson Learned
from Traditional Rubber Area, Songkhla Province**

บัญชา สมบูรณ์สุข^{1,*} วันชัย ธรรมสักการ², ปริญา เจริญ³,
อรอนงค์ ลองพิชัย³ และ ปุรวิชญ์ พิทยาภินันท์¹

Buncha Somboonsuke^{1,*} Wanchai Dhammasaccakarn², Parinya Cherdchom³,
Onanong Longpichai³ and Purawich Phitthayaphinant¹

ABSTRACT

This study investigated the dynamics, conditions of using hired labor, working characteristics, wages of hired labor, and guidelines for increasing the working efficiency of the hired labor of rubber farmer households in Songkhla province. A total sample of 395 rubber smallholding households that used hired labor was used for data collection through structured interviews. Also, 60 households of the total sample were used for in-depth interviews. Descriptive statistics were used for data analysis. The results classified the dynamics of hired labor into 5 periods; (1) before 1960: traditional rubber production, (2) 1961-1980: green revolution, (3) 1981-1992: alternative agriculture, (4) 1993-2002: initial industrial rubber production, and (5) 2003 to present: industrial rubber production. There was an increase in hired labor in rubber production with more complications in the hired labor process. There were 5 types of hired labor according to the sources of labor: relatives as hired labor, villagers as hired labor, different district or province hired labor in the south, different

¹ ภาควิชาพัฒนาการเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา 90112

Department of Agricultural development, Faculty of Natural Resources, Prince of Songkla University, Songkhla 90112, Thailand.

² ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา 90112

Department of Educational Foundation, Faculty of Liberal Art, Prince of Songkla University, Songkhla 90112, Thailand.

³ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา 90112

Department of Agricultural Economics, Faculty of Economics, Prince of Songkla University, Songkhla 90112, Thailand.

* Corresponding author, e-mail: buncha.s@psu.ac.th

region hired labor, and foreign hired labor. Many hired laborers worked in planting and tapping activities and farmer households had a tendency to hire more tapping labor. This would affect the benefits of sharing between owners and hired laborers that could be divided into 3 patterns of: contract agreement, daily wage paid, and wage paid by activity. In the contract agreement, benefit ratios between owners and hired laborers were 60:40, 55:45, 50:50, and 70:30. Choosing a benefit ratio would depend on: (1) the skill and experience of the hired labor in working in rubber plantations, (2) the number of household laborers, (3) local wage rates and contract agreement characteristics, (4) farm size holding and labor capacity, (5) the impact of socio-economics, environment, policy, and politics, and (6) the frequency of tapping to increase family income when there was a high rubber price. The guidelines for the development of hired labor in the rubber production system were: (1) strengthening the socio-economic status of hired labor, (2) promoting relationships between owners and hired labor, (3) improving the bio-physical characteristics of the rubber plantation area, (4) promoting fair conditions and a contract agreement of benefits, (5) improving labor quality, and (6) increasing the skill of tapping and working hired labor through knowledge transfer and training processes.

Keywords: hired labor, labor efficiency, smallholding rubber plantation

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพลวัตและเงื่อนไขในการใช้แรงงานจ้าง ลักษณะการปฏิบัติงานและค่าจ้างของแรงงานจ้าง และเสนอแนะแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของแรงงานจ้างของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราในจังหวัดสงขลา รวบรวมข้อมูลจากครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางขนาดเล็กที่ใช้แรงงานจ้างในการทำสวนยางพาราจำนวน 395 ครัวเรือน โดยใช้แบบสอบถามเชิงโครงสร้าง และในจำนวนนี้ได้สัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 60 ครัวเรือน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า พลวัตการใช้แรงงานจ้างแบ่งได้เป็น 5 ช่วง ได้แก่ (1) ช่วงก่อนปี 2503: ช่วงการผลิตยางพาราดั้งเดิม (2) ช่วงระหว่างปี 2504-2523: ช่วงปฏิวัติเขียว (3) ช่วงระหว่างปี 2524-2535: ช่วงเกษตรกรรมทางเลือก (4) ช่วงระหว่างปี 2536-2545: ช่วงเริ่มต้นการผลิตเพื่ออุตสาหกรรม และ (5) ช่วงปี 2546-ปัจจุบัน: ช่วงการผลิตเพื่ออุตสาหกรรม การจ้างแรงงานมีมากขึ้นและมีความซับซ้อนในการปฏิบัติงานของแรงงานจ้างมากขึ้น โดยแรงงานจ้างในระบบการผลิตยางพาราแบ่งได้

เป็น 5 ประเภทตามแหล่งที่มาของแรงงาน ได้แก่ แรงงานจ้างเครือญาติ แรงงานจ้างในหมู่บ้าน แรงงานจ้างต่างอำเภอหรือต่างจังหวัดในภาคใต้ แรงงานจ้างต่างภูมิภาค และแรงงานจ้างข้ามชาติ แรงงานจ้างมีการปฏิบัติงานในกิจกรรมการปลูกและการกรีดยางพารามาก และครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารามีแนวโน้มที่จะจ้างแรงงานกรีดยางพารามากขึ้น ส่งผลให้รูปแบบการแบ่งผลประโยชน์ระหว่างเจ้าของสวนยางพารากับแรงงานจ้างเปลี่ยนแปลงไป โดยพบว่า มี 3 รูปแบบ คือ การแบ่งผลประโยชน์แบบสัดส่วน แบบค่าจ้างรายวัน และแบบค่าจ้างตามกิจกรรม โดยการแบ่งผลประโยชน์แบบสัดส่วนระหว่างเจ้าของสวนยางพารากับแรงงานจ้างมี 4 สัดส่วน คือ 60:40, 55:45, 50:50 และ 70:30 ซึ่งการจะตัดสินใจเลือกสัดส่วนใดนั้นขึ้นอยู่กับ (1) ทักษะและประสบการณ์ในการทำสวนยางพาราของแรงงานจ้าง (2) ความเพียงพอของแรงงานครัวเรือน (3) ระดับค่าจ้างและเงื่อนไขสัญญาจ้างในท้องถิ่น (4) ขนาดพื้นที่สวนยางพาราที่ถือครองกับความสามารถของแรงงาน (5) ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม นโยบาย และการเมือง (6) ความถี่ของการกรีดยางเพื่อเพิ่มรายได้ของครัวเรือน

ภายใต้ภาวะราคายางพาราที่สูงขึ้น สำหรับแนวทางในการพัฒนาแรงงานจ้างในระบบการผลิตยางพารา คือ (1) การเสริมสร้างความเข้มแข็งในสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของแรงงาน (2) การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง (3) การปรับปรุงลักษณะทางกายภาพและชีวภาพของสวนยางพารา (4) การส่งเสริมเงื่อนไขข้อตกลงค่าจ้างที่เป็นธรรม (5) การปรับปรุงคุณภาพแรงงาน และ (6) การเพิ่มทักษะและความชำนาญในการกรีดยางพารา และการปฏิบัติงานของแรงงานจ้างผ่านกระบวนการให้ความรู้และการฝึกอบรม

คำสำคัญ: แรงงานจ้าง ประสิทธิภาพแรงงาน สวนยางพาราขนาดเล็ก

บทนำ

ปัจจุบันเกษตรกรชาวสวนยางพารามีการใช้แรงงานในทุกกิจกรรมการผลิตยางพารา (นุชนารถ, 2549) ซึ่งมีทั้งแรงงานครัวเรือนและแรงงานจ้าง (ชุมสินธุ์, 2549) ในขณะเดียวกันรัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการผลิตยางพาราของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา โดยเฉพาะการใช้แรงงานในการจัดการสวนยางพาราให้เข้มข้นมากขึ้น อย่างไรก็ตามในการผลิตยางพาราของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราส่วนใหญ่ในปัจจุบันพบว่า มีการใช้เทคโนโลยีการผลิตสมัยใหม่มากขึ้น เช่น การใช้พันธุ์ยางพาราที่ให้ผลผลิตสูง เทคโนโลยีการกรีดยางพาราที่เหมาะสมกับสวนยางพารา การใช้เครื่องจักรกลการเกษตรแทนแรงงานคนมากขึ้น เป็นต้น (สุภาพรณ์, 2541) ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และการผลิตของครัวเรือน ตลอดจนสุขภาวะอนามัย และ โครงสร้างการใช้แรงงานในระบบการผลิตยางพารา (พลชิต, 2550)

การนำเอาความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาเพิ่มประสิทธิภาพผลผลิตยางพาราได้ส่งผลให้โครงสร้างการใช้แรงงานของครัวเรือนใน

ระบบการผลิตยางพาราเปลี่ยนแปลงไป เช่น การใช้แรงงานครัวเรือนร่วมกับการจ้างแรงงานจากภายนอก การใช้แรงงานมาปฏิบัติงานในทุกกิจกรรมของระบบการผลิตยางพารา เป็นต้น ซึ่งเป็นทางเลือกที่ทำให้เกษตรกรมีระบบการผลิตยางพาราที่หลากหลายมากขึ้น เช่น ระบบการทำสวนยางพาราร่วมกับการปลูกพืชแซม ระบบการปลูกยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น (ชุมสินธุ์, 2549) ในภาวะที่ราคายางพาราสูงขึ้นได้ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และการผลิตของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา โดยพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารามีรายได้เพิ่มมากขึ้น มีความเข้มข้นในการใช้แรงงาน โดยเฉพาะแรงงานกรีดยางพารา เพื่อให้ได้ผลผลิตมากที่สุด และยังพบว่า การใช้แรงงานในระบบการผลิตยางพาราของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราในภาคใต้ส่วนใหญ่เป็นแรงงานพ่อแม่เป็นแรงงานหลัก มีแรงงานเฉลี่ย 2 คนต่อครัวเรือน บางครัวเรือนมีแรงงานภาคการเกษตรจากบุตรที่ทำงานอยู่กับบ้าน โดยให้ช่วยกรีดยาง

ครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารามีการใช้แรงงานในหลายกิจกรรม ตั้งแต่การเตรียมพื้นที่ การปลูก และการดูแลรักษาต้นยาง (วาสนา, 2555) เมื่อต้นยางพาราเปิดกรีดได้ กิจกรรมส่วนใหญ่ที่ต้องปฏิบัติงานในแต่ละวัน เริ่มตั้งแต่เวลา 02.00-08.00 นาฬิกา ซึ่งเกษตรกรจะเริ่มกรีดยางพาราในช่วงไหนขึ้นอยู่กับขนาดพื้นที่สวนยางพารา จำนวนแรงงาน และระยะเวลาการเดินทางจากบ้านถึงสวนยางพาราของเกษตรกร นอกจากนี้ เหตุผลอีกประการหนึ่งคือ เหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ซึ่งทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่กล้าออกไปกรีดยางพาราในช่วงกลางคืน ส่งผลให้ปริมาณผลผลิตที่ได้รับลดลง เนื่องจากก่อนเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ เกษตรกรที่มีสวนยางพาราขนาดใหญ่ หรือสวนยางพาราที่อยู่ไกลจากที่พักอาศัย จะออกไปกรีดยางพาราตั้งแต่เวลา 02.00-03.00 นาฬิกา หลังจากกรีดยางเสร็จจะเก็บผลผลิตมาขายในรูปของน้ำยางสดให้แก่ผู้รับซื้อน้ำยางสดใน

หมู่บ้านตามจุดต่าง ๆ หรือบางครัวเรือนจะนำไปแปรรูปเป็นยางแผ่นดิบ ซึ่งปกติจะปฏิบัติงานในช่วงสายหลังจากเก็บน้ำยางสดเสร็จ ลักษณะการใช้แรงงานขึ้นอยู่กับขนาดพื้นที่สวนยางพารา จำนวนแรงงานในครัวเรือน และปริมาณผลผลิต หลังจากกระบวนการผลิตยางเสร็จสิ้น เกษตรกรจะนำผลผลิตทั้งยางแผ่นดิบและขี้ยางไปจำหน่ายให้แก่ร้านรับซื้อผลผลิตยางพาราในพื้นที่ หรือร้านรับซื้อผลผลิตยางพาราในตลาดที่ใกล้เคียงกับที่พักอาศัย ซึ่งในบางครั้งมีพ่อค้าเร่ในท้องถิ่นมารับซื้อขี้ยางถึงที่พักอาศัย ผลผลิตยางแผ่นดิบที่เกษตรกรผลิตได้เป็นยางแผ่นคุณภาพชั้นสาม ดิลก (2546) ได้กล่าวว่า เมื่อว่างเว้นจากการปฏิบัติงานในสวนยางพาราแล้ว เกษตรกรชาวสวนยางพาราจะปฏิบัติงานในกิจกรรมรอง ได้แก่ การทำสวนผลไม้ การเลี้ยงสัตว์ การขายพันธุ์พืช และการทำนา นอกจากนี้ ประภัสสร (2549) ได้รายงานไว้ว่า ครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารามีการใช้แรงงานนอกภาคเกษตร เช่น การรับจ้างปักจักร รวมทั้งสตรีส่วนใหญ่มีการรวมกลุ่มทำงานในโครงการศิลปาชีพ

ในปัจจุบันครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราได้ประสบกับปัญหาการขาดแคลนแรงงานครัวเรือน เนื่องจากการเคลื่อนย้ายแรงงานครัวเรือน โดยเฉพาะแรงงานบุตรหลาน ส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรกรต้องจ้างแรงงานจากภายนอกมากขึ้น ทั้งที่เป็นแรงงานไทยและแรงงานข้ามชาติ บทความวิจัยนี้จึงได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับแรงงานจ้างในระบบการผลิตยางพาราของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา โดยมุ่งหวังที่จะเสนอแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตยางพารา เพื่อนำไปสู่การเพิ่มรายได้และคุณภาพชีวิตของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพลวัตและเงื่อนไขในการใช้

แรงงานจ้างของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราในจังหวัดสงขลา

2. เพื่อศึกษาลักษณะการปฏิบัติงานและค่าจ้างของแรงงานจ้างของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราในจังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

พื้นที่วิจัยในครั้งนี้ คือ 6 อำเภอของจังหวัดสงขลา ได้แก่ อำเภอสะเดา อำเภอรัตนบุรี อำเภอควนเนียง อำเภอบางกล่ำ อำเภอนาหม่อม และอำเภอหาดใหญ่ ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราที่ใช้แรงงานจ้างในการทำสวนยางพาราจำนวน 29,169 ครัวเรือน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรคำนวณของ Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 395 ครัวเรือน จำแนกเป็นอำเภอสะเดา 185 ครัวเรือน อำเภอรัตนบุรี 136 ครัวเรือน อำเภอควนเนียง 14 ครัวเรือน อำเภอบางกล่ำ 18 ครัวเรือน อำเภอนาหม่อม 9 ครัวเรือน และอำเภอหาดใหญ่ 33 ครัวเรือน และในจำนวนนี้ได้ใช้เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักอำเภอละ 10 ครัวเรือน รวมเป็น 60 ครัวเรือน การรวบรวมข้อมูลใช้แบบสัมภาษณ์แบบเชิงโครงสร้าง และการสัมภาษณ์เชิงลึก การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

พลวัตการใช้แรงงานจ้างของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา

พลวัตการใช้แรงงานจ้างของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราตามการพัฒนาการเกษตรและการพัฒนาของพาราไทยแบ่งได้เป็น 5 ช่วง ดังนี้

1. ก่อนปี 2503: ช่วงการผลิตยางพาราดั้งเดิม เป็นช่วงที่ครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารามีการใช้แรงงานครัวเรือนเป็นหลักในระบบ

การผลิตยางพารา โดยมีการจ้างแรงงานจากภายนอกมาปฏิบัติงานในระบบการผลิตยางพาราน้อยมาก มีเพียงการจ้างแรงงานเฉพาะกิจกรรมการกรีดยางพาราเท่านั้น กล่าวคือ มีการใช้แรงงานจ้างในกิจกรรมการกรีดยางพาราในพื้นที่ถือครองของครัวเรือนที่มีขนาดมากกว่า 30 ไร่ขึ้นไป แรงงานจ้างส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่มาจากในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง ในช่วงนี้สัดส่วนแรงงานครัวเรือนกับแรงงานจ้างในระบบการผลิตยางพารา คือ 90:10 ซึ่งการแบ่งผลประโยชน์ระหว่างเจ้าของสวนยางพารากับแรงงานจ้างอยู่ในรูปแบบสัดส่วนผลประโยชน์ระหว่างเจ้าของสวนยางพารากับแรงงานจ้าง

2. ช่วงระหว่างปี 2504-2523: ช่วงปฏิวัติเขียว เป็นช่วงที่การผลิตยางพารามีการขยายตัว และมีการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตยางพาราสมัยใหม่ ที่เน้นการเพิ่มผลผลิตต่อพื้นที่ให้สูงขึ้น หรือที่เรียกว่าการปฏิวัติเขียว ส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารามีการขยายพื้นที่เพาะปลูกยางพารามากขึ้น มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ มีการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรและเครื่องมือทุ่นแรงในการผลิต มีการหลั่งไหลของแรงงานจากต่างถิ่นมากขึ้น อาทิ แรงงานจ้างจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แรงงานต่างด้าว ครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารามีการจ้างแรงงานจากภายนอกมากขึ้น โดยมีการจ้างในหลายกิจกรรมมากขึ้น นอกเหนือจากการกรีดยางพารา เช่น การใส่ปุ๋ย การกำจัดวัชพืช เป็นต้น การแบ่งผลประโยชน์มีรูปแบบที่ชัดเจนและหลากหลายมากขึ้น โดยพบว่า สัดส่วนการแบ่งผลประโยชน์ระหว่างเจ้าของสวนยางพารากับแรงงานจ้างมีความหลากหลายมากขึ้น คือ 60:40, 50:50 และ 55:45

3. ช่วงระหว่างปี 2524-2535: ช่วงเกษตรกรรมทางเลือก เป็นช่วงที่การผลิตทางการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารามีความหลากหลายมากขึ้น และมีการจัดตั้งกลุ่มยางพารามากขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตยางพาราผ่านกระบวนการกลุ่ม กิจกรรมของ

ครัวเรือนมีความหลากหลายมากขึ้น ทำให้มีการใช้แรงงานมากขึ้น และมีการจ้างแรงงานจากภายนอกมาทำการเกษตรในครัวเรือนมากขึ้น นอกเหนือจากการทำสวนยางพารา นอกจากนี้ มีแรงงานครัวเรือนบางส่วนได้เคลื่อนย้ายออกนอกครัวเรือนมากขึ้น การใช้แรงงานจ้างโดยส่วนใหญ่เป็นแรงงานกรีดยางพารา ซึ่งเป็นแรงงานจ้างจากนอกพื้นที่ เช่น แรงงานต่างจังหวัด แรงงานต่างภูมิภาค และแรงงานข้ามชาติ เป็นต้น สัดส่วนการแบ่งผลประโยชน์ระหว่างเจ้าของสวนยางพารากับแรงงานจ้าง คือ 50:50, 60:40 และ 70:30

4. ช่วงปี 2536-2545: ช่วงเริ่มต้นการผลิตเพื่ออุตสาหกรรม ในช่วงนี้เป็นช่วงที่ราคายางพาราดตกต่ำและมีความผันผวนมาก ทำให้ครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารามีรายได้ไม่แน่นอน และเริ่มมีการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น เกษตรกรมีการเปิดรับข่าวสารมากขึ้น ทำให้แรงงานครัวเรือนได้มีการเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น ส่งผลให้ครัวเรือนขาดแคลนแรงงานทั้งในแง่ปริมาณและคุณภาพมากขึ้น และมีการจ้างแรงงานในระบบการผลิตยางพารามากขึ้น ซึ่งแรงงานจ้างส่วนหนึ่งเป็นแรงงานข้ามชาติ เช่น เมียนมาร์ กัมพูชา เป็นต้น สัดส่วนการแบ่งผลประโยชน์ระหว่างเจ้าของสวนยางพารากับแรงงานจ้างมีความหลากหลายมากขึ้น คือ 60:40, 45:55, 50:50 และ 70:30

5. ช่วงปี 2546-ปัจจุบัน: ช่วงการผลิตเพื่ออุตสาหกรรม เป็นช่วงที่ราคายางพาราสูง ทำให้ครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารามีการปรับตัวเพื่อมุ่งหวังที่จะเพิ่มรายได้ของครัวเรือนให้สูงขึ้น ส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารามีการจ้างแรงงานเพิ่มขึ้น ประกอบกับภาคอุตสาหกรรมมีการขยายตัวสู่พื้นที่ชนบทมากขึ้น ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายของแรงงานครัวเรือนไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม ในช่วงนี้ครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารามีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น จึงมีความสามารถที่จะส่งบุตรหลาน

เข้ารับการศึกษาระบบโรงเรียนมากขึ้น ทำให้เกิดการขาดแคลนแรงงานครัวเรือน และจำเป็นต้องจ้างแรงงานจากภายนอกมาปฏิบัติงานในระบบการผลิตยางพารามากขึ้น นอกจากนี้ การผลิตยางพาราทั้งในรูปแบบแผ่นดิบและน้ำยางสดมีเพิ่มมากขึ้น เพื่อตอบสนองต่อการขยายตัวและความต้องการของภาคอุตสาหกรรม ทำให้ระบบค่าจ้างมีความซับซ้อนมากขึ้นโดยพบว่า มีการจ้างแรงงานแบบแบ่งสัดส่วนและการจ้างรายวัน หรือการจ้างรายกิจกรรมการผลิต และมีแรงงานข้ามชาติเข้ามารับจ้างในระบบการผลิตยางพารามากขึ้น สำหรับสัดส่วนการแบ่งผลประโยชน์ระหว่างเจ้าของสวนยางพารากับแรงงานจ้างมีหลากหลายตามพื้นที่ เช่น 60:40, 50:50, 45:55 และ 70:30 เป็นต้น ส่วนการจ้างแบบจ่ายค่าจ้างรายวัน อาทิ การจ้างกรีดยางพารา

การจำแนกประเภทแรงงานจ้างในระบบการผลิตยางพารา

ประเภทของแรงงานจ้างในระบบการผลิตยางพาราในพื้นที่ศึกษาสามารถจำแนกตามเกณฑ์กิจกรรมการผลิตยางพาราและแหล่งที่มาของแรงงานจ้างดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. การจำแนกประเภทแรงงานจ้างในระบบการผลิตยางพาราตามกิจกรรมการผลิตยางพารา

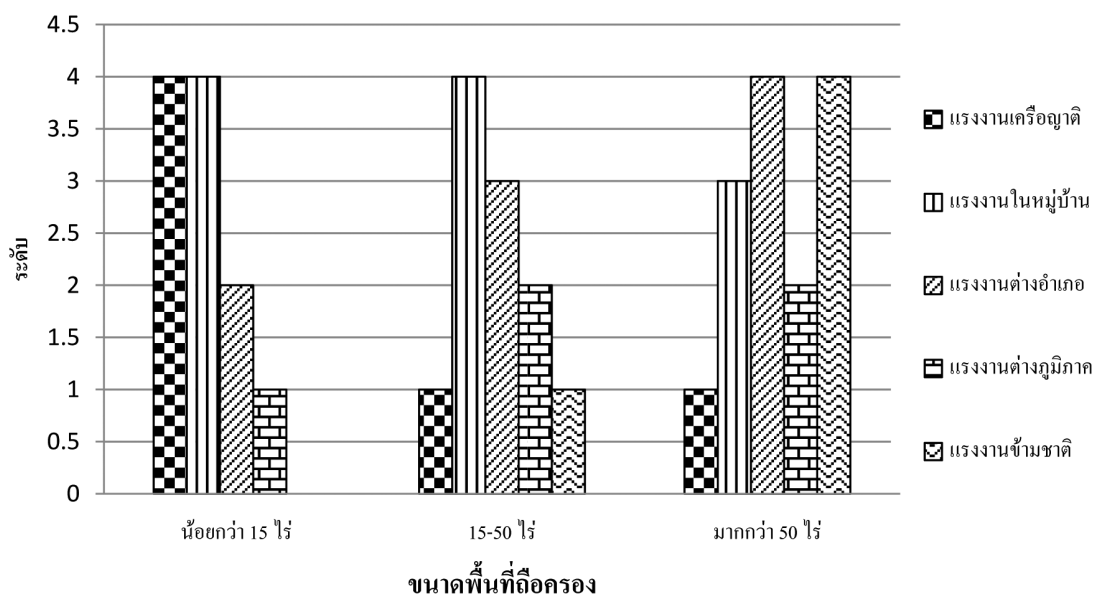
จำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ (1) **แรงงานจ้างที่ทำทุกกิจกรรม** เป็นแรงงานที่ทำกิจกรรมการผลิตยางพาราตั้งแต่การปลูก การจัดการและการดูแลรักษาสวนยางพารา การเก็บผลผลิตยางพารา ตลอดจนกิจกรรมเกี่ยวกับการตลาด โดยส่วนใหญ่พบในสวนยางพาราที่มีขนาดใหญ่ และเจ้าของสวนยางพารามีอาชีพอื่นเป็นอาชีพหลัก และมีรายได้จากยางพาราเป็นรายได้เสริม หรือเจ้าของสวนยางพารามีที่พักอาศัยห่างไกลกับที่ตั้งของสวนยางพารา ทำให้ไม่สามารถควบคุมและดำเนินการได้ โดยพบว่า ลักษณะของแรงงานประเภทนี้มักมีที่อยู่อาศัยในสวนยางพาราและเป็นแรงงานจ้างต่างถิ่นและ/หรือ

แรงงานข้ามชาติ ซึ่งมีอัตราค่าจ้างแรงงานถูก และส่วนใหญ่การแบ่งผลประโยชน์จะเป็นสัดส่วนตามข้อตกลง และ (2) **แรงงานจ้างในบางกิจกรรม** เป็นแรงงานที่ปฏิบัติงานในบางกิจกรรมการผลิตยางพารา เช่น การใส่ปุ๋ย การกำจัดวัชพืช การกรีดยางพารา เป็นต้น โดยส่วนใหญ่เป็นแรงงานจ้างที่มีฝีมือ ซึ่งได้รับค่าจ้างแบบรายวัน หรือรายสวน

2. การจำแนกประเภทแรงงานจ้างในระบบการผลิตยางพาราตามแหล่งที่มาของแรงงานจ้าง

จำแนกได้เป็น 5 ประเภท คือ (1) **แรงงานจ้างเครือข่าย** เป็นแรงงานเครือข่ายที่มีความชำนาญในการทำสวนยางพารา ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน (2) **แรงงานจ้างในหมู่บ้าน** เป็นแรงงานในชุมชนที่รับจ้างทำสวนยางพารา เช่น การปลูกยางพารา การจัดการและดูแลรักษาสวนยางพารา การกรีดยางพารา เป็นต้น ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างแบบถาวร (3) **แรงงานจ้างต่างอำเภอหรือจังหวัดในภาคใต้** เป็นแรงงานจ้างที่อพยพเข้ามาในชุมชน อาจมาตั้งรกรากและยังไม่มีที่ดิน มีอาชีพรับจ้างทั้งในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร ส่วนใหญ่มีเพื่อน หรือญาติห่าง ๆ ชักชวนมาตั้งถิ่นฐาน (4) **แรงงานจ้างต่างภูมิภาค** เป็นแรงงานจ้างที่อพยพเข้ามาในชุมชน เพื่อมาหาโอกาสใหม่ หรือชีวิตใหม่ และยังไม่มีที่ดิน มีอาชีพรับจ้างทั้งในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร และ (5) **แรงงานจ้างข้ามชาติ** อาทิ แรงงานจากเมียนมาร์และกัมพูชา โดยส่วนใหญ่เข้ามาปฏิบัติงานในกิจกรรมการผลิตยางพาราที่ไม่ต้องใช้ฝีมือมากนัก และมักถูกเจ้าของสวนยางพาราเอาเปรียบค่าจ้างแรงงาน โดยค่าจ้างแรงงานส่วนใหญ่มีหลากหลายรูปแบบแล้วแต่จะตกลงกัน

หากพิจารณาการจ้างแรงงานครัวเรือนเกษตรกรรมตามขนาดพื้นที่ถือครอง (ภาพที่ 1) พบว่า เจ้าของสวนยางพาราที่ถือครองพื้นที่สวนยางขนาดเล็ก (< 15 ไร่) ส่วนใหญ่เลือกใช้แรงงานประเภทเครือข่าย หรือแรงงานในหมู่บ้าน ขณะที่เจ้าของสวนยางพาราที่ถือครองสวนยาง 15-50 ไร่ เลือกจ้าง

ภาพที่ 1 การปฏิบัติงานของแรงงานจ้างในระบบการผลิตยางพาราจำแนกตามขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา

แรงงานในหมู่บ้านมากที่สุด รองลงมาคือแรงงานต่างอำเภอ หรือจังหวัดในภาคใต้ และแรงงานต่างภูมิภาคตามลำดับ ส่วนเจ้าของสวนยางพาราที่ถือครองพื้นที่ขนาดใหญ่ (50 ไร่ขึ้นไป) เน้นการจ้างแรงงานประเภทต่างอำเภอ หรือจังหวัดในภาคใต้ และแรงงานประเภทข้ามชาติ ทั้งนี้งานวิจัยของ อภิญา และ บัญชา (2540) พบว่า เจ้าของสวนยางพาราที่มีอาชีพอื่นเป็นอาชีพหลักส่วนใหญ่มักเลือกจ้างแรงงานที่มีความสัมพันธ์เชิงเครือญาติและแรงงานในหมู่บ้านมากกว่าแรงงานประเภทอื่น ๆ

การปฏิบัติงานของแรงงานจ้างในระบบการผลิตยางพาราของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา

การปฏิบัติงานของแรงงานจ้างในระบบการผลิตยางพาราแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การปฏิบัติงานของแรงงานจ้างในกิจกรรมการผลิตยางพาราทั้งบางกิจกรรมและทุกกิจกรรม และการปฏิบัติงานของแรงงานจ้างในกิจกรรมการกรีดยางพาราเพียงกิจกรรมเดียว

1. การปฏิบัติงานของแรงงานจ้างตามกิจกรรมการผลิตยางพารา

การปฏิบัติงานของแรงงานจ้างในกิจกรรมการผลิตยางพาราดังแสดงในภาพที่ 2 ซึ่งชี้ให้เห็นว่าโดยภาพรวมครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารามีแรงงานจ้างที่ปฏิบัติงานในกิจกรรมการปลูกยางพาราและกิจกรรมการกรีดยางพารามากกว่าร้อยละ 80 ของการปฏิบัติงานทั้งหมด แม้ในปัจจุบันกิจกรรมการปลูกยางพาราได้นำเครื่องจักรกลมาใช้แทนแรงงานคน อาทิ การเตรียมพื้นที่ แต่ยังคงพบว่ามีแรงงานมาปฏิบัติงานมากที่สุด เช่นเดียวกับกิจกรรมการกรีดยางพาราที่มีการจ้างแรงงานเข้ามากรีดยางพารามากขึ้น และมีข้อตกลงการปฏิบัติงานและการแบ่งผลประโยชน์ระหว่างเจ้าของสวนยางพารากับแรงงานจ้างที่มีความซับซ้อนมากขึ้น ส่วนกิจกรรมการจัดการและดูแลรักษา และกิจกรรมการขายผลผลิตพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราสามารถดำเนินการได้ แต่มีการจ้างแรงงานในบางกิจกรรม เช่น การใส่ปุ๋ย การเตรียมผลผลิต

การขนส่ง เป็นต้น

2. การปฏิบัติงานของแรงงานจ้างในกิจกรรมการกรีดยางพาราของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา

การปฏิบัติงานของแรงงานจ้างในกิจกรรมการกรีดยางของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราแบ่งตามประเภทของผลผลิตยางพาราได้ ดังนี้

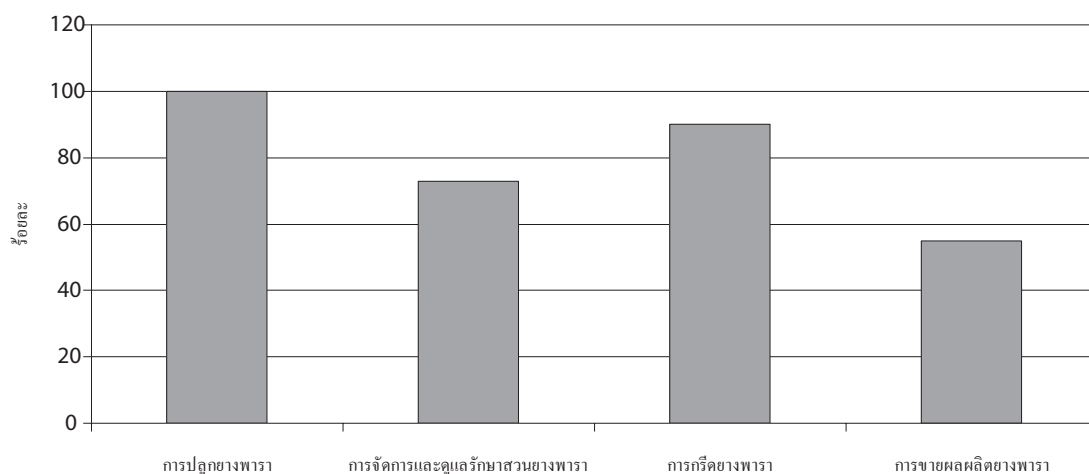
2.1 ครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราที่ผลิตน้ำยางสด

โครงสร้างการปฏิบัติงานของแรงงานในกิจกรรมการกรีดยางพาราของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราที่ขายผลผลิตในรูปแบบน้ำยางสดพบว่า

ครัวเรือนมีการผสมผสานการใช้แรงงานระหว่างแรงงานจ้างและแรงงานครัวเรือนในการปฏิบัติงานในกิจกรรมการกรีดยางพารา อย่างไรก็ตามในกิจกรรมการขายน้ำยางสดในตลาดรับซื้อโดยส่วนใหญ่ยังคงใช้แรงงานครัวเรือน (ตารางที่ 1)

2.2 ครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราที่ผลิตยางแผ่นดิบ

โครงสร้างการปฏิบัติงานของแรงงานในกิจกรรมการกรีดยางพาราของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราที่ผลิตยางแผ่นดิบพบว่า เกือบทุกรูปแบบแรงงานจ้างไม่ได้ปฏิบัติงานในกิจกรรมการขายผลผลิต และโดยส่วนใหญ่แรงงานจ้างจะปฏิบัติงาน

ภาพที่ 2 การปฏิบัติงานของแรงงานจ้างในกิจกรรมการผลิตยางพารา

ตารางที่ 1 รูปแบบการใช้แรงงานในกิจกรรมการกรีดยางพาราสำหรับครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราที่ผลิตน้ำยางสด

รูปแบบครัวเรือน	เตรียมมิด	กรีด	เก็บน้ำยางสด	ขายผลผลิต
แรงงานครัวเรือน	-	-	-	-
แรงงานจ้างลับมิดและแรงงานครัวเรือน	+	-	-	-
แรงงานจ้างกรีดและแรงงานครัวเรือน	-	-	+	+
แรงงานจ้างกรีดและแรงงานครัวเรือน	+	+	-/+	-
แรงงานจ้างกรีดและแรงงานครัวเรือน	-	+/-	+/-	-
แรงงานจ้างกรีด	+	+	+	+

หมายเหตุ: + หมายถึง การปฏิบัติงานของแรงงานจ้าง และ - หมายถึง การไม่ปฏิบัติงานของแรงงานจ้าง

ในกิจกรรมการเตรียมอุปกรณ์และกิจกรรมการกรีดยางพารา ส่วนกิจกรรมการเก็บน้ำยางสด การทำยางแผ่นดิบ และการขายผลผลิตยังคงใช้แรงงานครัวเรือนเป็นหลัก (ตารางที่ 2)

3. ช่วงเวลาการปฏิบัติงานของแรงงานจ้างในกิจกรรมการกรีดยางพารา

ช่วงเวลาการปฏิบัติงานของแรงงานจ้างในกิจกรรมการกรีดยางพารา คือ (1) การเตรียมอุปกรณ์กรีดยางพารา ได้แก่ การลับมีดกรีดยางพารา การเตรียมตะเกียง หรือแบตเตอรี่และเครื่องนุ่งห่ม ใช้เวลาเฉลี่ย 15-30 นาที (2) การกรีดยางพารา เริ่มตั้งแต่เวลา 24.00-06.00 นาฬิกา หรือเกษตรกรอาจกรีดยางขึ้นก่อนเที่ยงคืน เพื่อให้กรีดยางเสร็จก่อนหกโมงเช้า ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดพื้นที่สวนยางพารา ระยะทางระหว่างที่พักอาศัยกับสวนยางพารา (3) การเก็บน้ำยางสด หลังงานกรีดยางเสร็จสิ้นต้องทิ้งช่วงให้น้ำยางไหลลงสู่ถ้วยรองน้ำยาง ซึ่งใช้เวลาประมาณ 1-2 ชั่วโมง ในช่วงเวลานี้เกษตรกรจะรับประทานอาหารเช้า ทักทายเพื่อนบ้าน หรือพักผ่อน จากนั้นในช่วงเวลา 07.00-10.00 นาฬิกา จึงทำการเก็บน้ำยางสด ทั้งนี้เกษตรกรที่มีพื้นที่สวนยางพาราขนาดใหญ่ ซึ่งมีระยะทางไกลและมีความยากลำบากในการเก็บน้ำยาง หรือมีจำนวนแรงงานเก็บน้ำยางที่จำกัด อาจปรับเปลี่ยนช่วงเวลาเพื่อความเหมาะสม และเพื่อให้งานเก็บน้ำยางเสร็จสิ้นภายในเวลาประมาณ 10.00

นาฬิกา (4) การแปรรูปยางแผ่นดิบ เริ่มตั้งแต่ให้นำน้ำยางสดที่เก็บรวบรวมได้มาผสมกับน้ำ และเติมกรดฟอร์มิก (น้ำส้มขาง) เทลงในถาดรอง ทิ้งให้น้ำยางจับตัว หลังจากนั้นนำไปรีดเป็นแผ่นบาง ก่อนที่จะรีดเป็นดอก และนำยางแผ่นดิบไปตากแดด ซึ่งเกษตรกรจะเริ่มทำยางแผ่นดิบในช่วงเวลาประมาณ 10.00 นาฬิกา และเสร็จสิ้นขั้นตอนการผลิตยางแผ่นดิบในเวลาประมาณ 12.00 นาฬิกา ในการผลิตยางแผ่นดิบนั้น แรงงานจ้างอาจเป็นผู้แปรรูปยางแผ่นดิบภายใต้การควบคุมของเจ้าของสวนยางพารา หรือเจ้าของสวนยางพาราเป็นผู้แปรรูปยางแผ่นดิบเอง และ (5) การขายผลผลิต ในกรณีที่เกษตรกรเลือกผลิตน้ำยางสด จะเริ่มนำผลผลิตมาขายให้แก่พ่อค้าในหมู่บ้าน หรือจุดรับซื้อน้ำยางสด กลุ่มรับซื้อน้ำยางสด หรือสหกรณ์กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางในเวลาประมาณ 09.00 นาฬิกา ระยะเวลาก่อนนำผลผลิตมาขายอาจแตกต่างกันตามขนาดพื้นที่สวนยางพารา จำนวนแรงงานที่เก็บน้ำยางสด ระยะทางในการเดินทางระหว่างสวนยางพารากับแหล่งจำหน่ายผลผลิต ยานพาหนะที่ใช้บรรทุกน้ำยางสด และการบริการบรรทุกน้ำยางสดของพ่อค้า การขายน้ำยางสดประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ การชั่งน้ำหนักน้ำยางสด วัดค่าปริมาณเนื้อยางแห้ง (% DRC) ด้วยเครื่องเมโทรเล็ก หรืออบแห้ง บันทึกน้ำหนักน้ำยางสด ราคาประจำวัน และค่าเนื้อยางแห้ง การรับเงินจะรับเป็น

ตารางที่ 2 รูปแบบการใช้แรงงานในกิจกรรมการกรีดยางพาราสำหรับครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราที่ผลิตยางแผ่นดิบ

รูปแบบครัวเรือน	เตรียมมีด	กรีดยาง	เก็บน้ำยางสด	แปรรูปยางแผ่นดิบ	ขายผลผลิต
แรงงานครัวเรือน	-	-	-	-	-
แรงงานจ้างลับมีดและแรงงานครัวเรือน	+	-	-	-	-
แรงงานจ้างกรีดยางและแรงงานครัวเรือน	+	+	-	-	-
แรงงานจ้างกรีดยางและแรงงานครัวเรือน	+	+	+	-	-
แรงงานจ้างกรีดยางและแรงงานครัวเรือน	+	+	+	+	-
แรงงานจ้างกรีดยาง	+	+	+	+	+

หมายเหตุ: + หมายถึง การปฏิบัติงานของแรงงานจ้าง และ - หมายถึง การไม่ปฏิบัติงานของแรงงานจ้าง

เงินสด หรือบันทึกขายได้ประจำวัน การขายน้ำยางสด จะใช้เวลาประมาณ 30 นาที สำหรับเกษตรกรที่ขาย ยางแผ่นดิบจะขายสัปดาห์ละครั้ง หรือสองสัปดาห์ ครั้ง ทั้งนี้อาจเป็นหน้าที่ของเจ้าของสวนยางพาราและ /หรือแรงงานจ้าง ขึ้นอยู่กับข้อตกลงระหว่างกัน โดย จุดรับซื้อที่สำคัญ ได้แก่ พ่อค้าในอำเภอ สหกรณ์ การเกษตร ตลาดกลาง และโรงงานยางแผ่นรมควัน ผลผลิตที่นำไปขายจะผ่านการบันทึกน้ำหนัก ค่า ความชื้น คุณภาพชั้นยาง และราคาที่ได้รับประจำวัน ส่วนการรับเงินของแรงงานจ้างจะเป็นไปตามข้อ ตกลงในสัญญาจ้าง ระยะเวลาในการขายยางแผ่นดิบ ประมาณ 2 ชั่วโมง (ตารางที่ 3)

4. จำนวนชั่วโมงการปฏิบัติงานของแรงงาน จ้างกรีดยางพารา

แรงงานจ้างใช้เวลากรีดยางพาราเฉลี่ย 4 ชั่วโมง เก็บน้ำยางสดเฉลี่ย 2.50 ชั่วโมง และขาย ผลผลิตเฉลี่ย 0.50 ชั่วโมง ดังนั้นในกรณีขายน้ำยาง

สดจะใช้เวลาทำงานเฉลี่ย 7 ชั่วโมงต่อวัน และใน กรณีขายยางแผ่นดิบจะใช้เวลาเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 3 ชั่วโมง ต่อวัน รวมเวลาทำงานทั้งหมด 10 ชั่วโมงต่อวัน การ ขายน้ำยางสดใช้เวลาทำงานทั้งหมดน้อยกว่าการ แปรรูปยางแผ่นดิบ ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญที่เกษตรกร ส่วนใหญ่เลือกขายน้ำยางสด

ประสิทธิภาพและความสามารถในการปฏิบัติงาน ของแรงงานจ้างในระบบการผลิตยางพารา

แรงงานจ้างในระบบการผลิตยางพารามีอัตรา การกรีดยางพารา 7.50 ไร่ต่อคนต่อวัน อัตราการเก็บ น้ำยางสด 7.35 ไร่ต่อคนต่อวัน และอัตราผลผลิตยาง แห้ง 10.50 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน (ตารางที่ 5)

เงื่อนไขในการตัดสินใจใช้แรงงานจ้างของครัวเรือน เกษตรกรชาวสวนยางพารา

ผลการวิเคราะห์เงื่อนไขในการตัดสินใจใช้

ตารางที่ 3 ช่วงเวลาในการปฏิบัติงานของแรงงานจ้าง

กิจกรรมการปฏิบัติงาน	เวลาทำงานโดยประมาณ
งานกรีดยางพารา	01.00-06.00
งานเก็บน้ำยางสด	07.00-10.00
งานแปรรูปยางแผ่นดิบ	10.00-14.00
งานขายผลผลิต (กรณีขายน้ำยางสด)	09.30-11.00

ตารางที่ 4 จำนวนชั่วโมงทำงานของแรงงานจ้าง

กิจกรรมการปฏิบัติงาน	จำนวนชั่วโมงทำงาน (ชั่วโมงต่อวันต่อแรงงาน)
การกรีดยางพารา	4.00
การเก็บน้ำยางสด	2.50
การแปรรูปยางแผ่นดิบ	3.00
การขายผลผลิต	0.50
จำนวนชั่วโมงทำงานทั้งหมดสำหรับการผลิตน้ำยางสด	7.00
จำนวนชั่วโมงทำงานทั้งหมดสำหรับการผลิตยางแผ่นดิบ	10.00

หมายเหตุ: พื้นที่กรีดยางพาราเฉลี่ย 30.25 ไร่จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 60 ราย

ตารางที่ 5 ความสามารถในการปฏิบัติงานของแรงงานจ้าง

อัตรา	ความสามารถในการปฏิบัติงานของแรงงานจ้าง
อัตราการกรีดยางพารา (ไร่/คน/วัน)	7.50
อัตราการเก็บน้ำยางสด (ไร่/คน/วัน)	7.35
อัตราผลผลิตยางแห้ง (กก./คน/วัน)	10.50

แรงงานจ้างในการทำสวนยางพาราของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราพบว่า มี 6 ตัวชี้วัด คือ (1) **ทักษะและประสบการณ์ในการทำสวนยางพาราของแรงงานจ้าง** หากแรงงานจ้างมีทักษะและความชำนาญ หรือมีประสบการณ์ในการจัดการสวนยางพาราสูง จะได้รับโอกาสในการจ้างสูง (2) **ความเพียงพอของแรงงานครัวเรือน** ปัจจุบันเกษตรกรนิยมให้บุตรหลานได้รับการศึกษาในระดับสูง ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานออกนอกพื้นที่เพื่อการศึกษามากขึ้น (3) **ระดับค่าจ้างและเงื่อนไขสัญญาจ้างในท้องถิ่น** ค่าจ้างและเงื่อนไขสัญญาจ้างในท้องถิ่นและชุมชนเป็นตัวชี้วัดในการตัดสินใจใช้ หรือไม่ใช้แรงงานจ้างในระบบการผลิตยางพารา เนื่องจากครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราจะคำนวณปริมาณผลผลิตที่ได้รับว่าคุ้มค่ากับค่าจ้างแรงงานจ้างหรือไม่ ถ้าคุ้มค่าเกษตรกรจะใช้แรงงานจ้าง ถ้าไม่คุ้มค่าเกษตรกรจะยังคงใช้แรงงานครัวเรือนต่อไป (4) **ขนาดพื้นที่สวนยางพาราที่ถือครองกับความสามารถของแรงงาน** เนื่องจากความสามารถของแรงงานครัวเรือนมีขีดจำกัด กล่าวคือ หากขนาดพื้นที่สวนยางพาราที่ถือครองน้อยกว่าหรือเท่ากับความสามารถของแรงงานที่มีอยู่ เกษตรกรจะใช้แรงงานครัวเรือนในการปฏิบัติงานเป็นหลัก หรือไม่มีการจ้างแรงงาน แต่ถ้าขนาดพื้นที่สวนยางพาราที่ถือครองมากกว่าความสามารถของแรงงานที่มีอยู่ เกษตรกรจะจ้างแรงงานมาปฏิบัติงาน ซึ่งงานวิจัยของบัญชา (2554) พบว่า แรงงานครัวเรือน 1 คน สามารถปฏิบัติงานในขนาดพื้นที่สวนยางพาราที่ถือครองเฉลี่ย 14.20 ไร่ (5) **ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ทาง**

เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม นโยบาย และการเมือง สถานการณ์เหล่านี้มีส่วนสำคัญต่อการปรับตัวเกี่ยวกับการใช้แรงงานในระบบการผลิตยางพารา เช่น การได้รับข้อมูลข่าวสาร ความเจริญที่เข้ามาสู่ชุมชน นโยบายของภาครัฐ ภัยพิบัติทางธรรมชาติ และการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 เป็นต้น ซึ่งเป็นทั้งโอกาสและข้อจำกัดในการใช้แรงงานจ้าง ตัวอย่างเช่น การเคลื่อนย้ายและ/หรืออพยพของแรงงานครัวเรือน ทำให้สภาพการใช้แรงงานครัวเรือนลดลง และถูกแทนที่ด้วยแรงงานจ้างจากต่างถิ่นและ/หรือแรงงานข้ามชาติมากขึ้น อีกทั้งภัยพิบัติทางธรรมชาติที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น และสร้างความเสียหายให้แก่ครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานไปสู่เมือง หรือทำงานนอกภาคเกษตรมากขึ้น ส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารามีความจำเป็นต้องจ้างแรงงานจากภายนอกมากขึ้น และ (6) **ความถี่ของการกรีดยางพาราเพื่อเพิ่มรายได้ของครัวเรือนภายใต้ภาวะราคายางพาราที่สูงขึ้น** ภาวะราคายางพาราที่มีความผันผวนและสูงขึ้นส่งผลในสองประเด็น คือ ประเด็นแรกครัวเรือนจะใช้แรงงานครัวเรือนอย่างเต็มประสิทธิภาพและเข้มข้นด้วยการใช้ระบบกริดที่ถี่ขึ้น และมีการจ้างแรงงานเข้ามากกรีดยางพาราร่วมด้วย หากเกินความสามารถของแรงงานครัวเรือน และประเด็นที่สอง ครัวเรือนมีการจ้างแรงงานมาทำกิจกรรมการผลิตยางพาราบางกิจกรรม เช่น การกรีดยางพารา การเก็บผลผลิตยางพารา เป็นต้น ส่วนการเตรียมผลผลิตและการขายผลผลิตนั้นจะใช้แรงงานครัวเรือนเป็นหลัก

การแบ่งผลตอบแทนระหว่างแรงงานจ้างกับครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา

การแบ่งผลตอบแทนระหว่างแรงงานจ้างกับครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราจำแนกได้เป็น 2 ประเภทตามกิจกรรมการปฏิบัติงานของแรงงานจ้าง คือ (1) **แรงงานจ้างที่ทำทุกกิจกรรม** เป็นแรงงานจ้างที่ทำกิจกรรมตั้งแต่การกรีดยางพารา การเก็บผลผลิตยางพารา การเตรียมผลผลิต และการขายผลผลิต การแบ่งผลประโยชน์มีการแบ่งทั้งแบบสัดส่วนผลผลิตและต้นทุนการจัดการสวน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นไปตามสัดส่วนในข้อตกลง (share contract) เช่น 70:30, 60:40, 55:45, 50:50 เป็นต้น และ (2) **แรงงานจ้างในบางกิจกรรม** เป็นแรงงานจ้างที่ได้รับค่าจ้างแบบรายวัน โดยแรงงานจ้างจะทำกิจกรรมตามข้อตกลง เช่น การกรีดยางพาราเพียงอย่างเดียว แต่ไม่เก็บผลผลิตยางพารา หรือเก็บผลผลิตยางพาราเพียงอย่างเดียวโดยไม่กรีดยางพารา เป็นต้น ค่าจ้างที่ได้รับส่วนใหญ่จะเป็นแบบรายวัน หรือรายสวน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มแรกอัตราค่าจ้างกรีดยางพาราต่อไร่อยู่ในช่วง 20-30 บาท แรงงานจ้างในกลุ่มนี้เป็นแรงงานที่มีความชำนาญและกรีดยางพาราเพียงอย่างเดียว (กรีดยางพารา) จำนวนแปลงที่กรีดยางพารา 1 แปลงใน 1 วัน (เฉลี่ย 7-8 ไร่ต่อวันต่อคน) ได้รับรายได้ต่อวันประมาณ 500 บาท และกลุ่มที่สองอัตราค่าจ้างเก็บผลผลิตยางพาราต่อไร่อยู่ในช่วง 10-20 บาท แรงงานจ้างในกลุ่มนี้เป็นแรงงานที่จ้างในบางโอกาส เช่น แรงงานลูกหลาน แรงงานผู้สูงอายุ เป็นต้น ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีความชำนาญเฉพาะ

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

พัฒนาการของการใช้แรงงานจ้างภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ ชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มการจ้างแรงงานในระบบการผลิตยางพาราของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราที่เพิ่มขึ้น ซึ่งแหล่งที่มาของแรงงานจ้างมาจากทั้งในประเทศและแรงงานข้ามชาติ โดยมี

การใช้แรงงานจ้างมาปฏิบัติงานในกิจกรรมการปลูกยางพาราและการกรีดยางพารามากกว่ากิจกรรมอื่นในภาวะที่ราคายางพาราเพิ่มสูงขึ้นได้ทำให้ครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารามีรายได้เพิ่มมากขึ้น หรือมีสภาพทางเศรษฐกิจดีขึ้น แต่กลับส่งผลกระทบทางลบ คือ ทำให้มีการเร่งกรีดยางพารามากขึ้น และต้องจ้างแรงงานในการกรีดยางพารามากขึ้น อีกทั้งการต่อรองค่าจ้างแรงงานจะมีมากขึ้นและซับซ้อนมากขึ้นด้วย ในขณะเดียวกันเมื่อครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารามีรายได้เพิ่มมากขึ้น จะทำให้การใช้จ่ายเพื่อซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย รวมถึงมีการส่งบุตรหลานไปเรียนในระดับที่สูงขึ้นโดยไม่ต้องการให้กลับมาเป็นแรงงานในสวนยางพาราอีก

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักงานเกษตรในพื้นที่ และสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องควรถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการจัดการสวนยางพาราอย่างมีประสิทธิภาพให้แก่เกษตรกรชาวสวนยางพารา และกระตุ้นให้ลูกหลานได้เล็งเห็นถึงประโยชน์ของการทำสวนยางพาราทั้งที่เป็นตัวเงิน (รายได้จากการทำสวนยางโดยเปรียบเทียบกับอัตราค่าจ้างในภาคอุตสาหกรรม) และไม่เป็นตัวเงิน (ความมั่นคงในอาชีพ การได้อยู่ดูแลพ่อแม่ที่แก่ชราให้มีความสุข การได้อบรมบุตรหลานให้เป็นคนดีของสังคม และการได้ร่วมพัฒนาชุมชนบ้านเกิดให้ยั่งยืน การลดปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทเข้าสู่เมืองในระยะยาว) สำหรับรูปแบบการแบ่งผลประโยชน์ระหว่างเจ้าของสวนยางพารากับแรงงานจ้างขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในแต่ละชุมชน และมีแนวโน้มซับซ้อนมากขึ้น ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนายางพาราควรร่วมมือกันแก้ไขปัญหา โดยการจัดอบรมเพื่อให้ความรู้และทักษะการปฏิบัติงานในการทำสวนยางพาราอย่างถูกวิธีแก่เกษตรกรชาวสวนยางพาราอย่างเข้มงวด

แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของแรงงานจ้าง คือ (1) การเสริมสร้างความ

เข้มแข็งในสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของแรงงาน (2) การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง (3) การปรับปรุงลักษณะทางกายภาพและชีวภาพของสวนยางพารา (4) การส่งเสริมเงื่อนไขข้อตกลงค่าจ้างที่เป็นธรรม (5) การปรับปรุงคุณภาพของแรงงาน (6) การเพิ่มทักษะและความชำนาญในการกรีดยางพาราและการปฏิบัติงานของแรงงานจ้างผ่านกระบวนการให้ความรู้และการฝึกอบรม

เอกสารอ้างอิง

- หุมนินธุ์ ทองมิตร. (2549). ต้นยางจะได้รับประโยชน์อย่างไร ประสิทธิภาพสูงสุดได้อย่างไร. *เทคโนโลยีชาวบ้าน*, 18 (385), 49.
- ดิลก แสงแก้ว. (2546). *การจัดการการผลิตและการตลาดของเกษตรกรผู้ปลูกยางพาราในจังหวัดนครพนม* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- นุชนารถ กังพิศดาร. (2549). *พื้นที่สวนยางปลูกแทนปีงบประมาณ 2549*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง.
- บัญชา สมบูรณ์สุข. (2554). *การจัดการฟาร์มเกษตรกรชาวสวนยางขนาดเล็กในจังหวัดสงขลา*. สงขลา: ภาควิชาพัฒนาการเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ประภัศร สมบัติศรี. (2549). *ความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อโครงการส่งเสริมการปลูกยางพาราในจังหวัดนครพนม* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, นครปฐม.
- พลจิต บัวแก้ว. (2550). *การประเมินผลโครงการงานตลาดประมุลยางพารา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง.
- วาสนา ประสมศรี. (2555). *ลักษณะการปฏิบัติงาน*

ของแรงงานจ้างในการทำสวนยางพาราของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางในจังหวัดสงขลา (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.

สุภาภรณ์ อัสวไชยชาญ. (2541). *ยางพาราในเศรษฐกิจไทย: การสำรวจสถานะแห่งความรู้*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อภิญา รัตนไชย และ บัญชา สมบูรณ์สุข. (2540). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนยางภาคใต้ประเทศไทย. *วารสารเกษตรศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์*, 18(2), 113–132.

TRANSLATED THAI REFERENCES

- Asavachaichan, S. (1998). *Para-rubber in Thai Economy: The survey of knowledge state*. Bangkok, Thailand: Institute of Thai Studies, Faculty of Economics, Thammasat University. [in Thai]
- Boukaew, P. (2007). *Project evaluation of auction market of para-rubber*. Bangkok, Thailand: Office of the Rubber Replanting Aid Fund. [in Thai]
- Kungpisdan, N. (2006). *Replanting para-rubber area in 2006*. Bangkok, Thailand: Office of the Rubber Replanting Aid Fund. [in Thai]
- Prasomsri, W. (2012). *Characteristics of hired labor workers in the rubber plantations of rubber farmers households in Songkhla Province* (Unpublished master's thesis). Prince of Songkla University, Songkhla, Thailand. [in Thai]
- Ratanachai, A., & Somboonsuke, B. (1997). Factors

- affecting the achievement of para rubber groups' operation in Southern Thailand. *Kasetsart Journal: Social Sciences*, 18(2), 113–132. [in Thai]
- Sawaengkaew, D. (2003). *Production and marketing management of para rubber planters in Nakhon Phanom province* (Unpublished master's thesis). Khon Kaen University, Khon Kaen, Thailand. [in Thai]
- Sombatsri, P. (2006). *Farmers' satisfaction towards rubber extension project in Nakhon Phanom province* (Unpublished master's thesis). Kasetsart University, Nakhon Pathom, Thailand. [in Thai]
- Somboonsuke, B. (2010). *Smallholding farm management in Songkhla province*. Songkhla: Department of Agricultural Development, Faculty of Natural Resources, Prince of Songkla University, Songkhla, Thailand. [in Thai]
- Thongmit, C. (2006). How do the rubber trees obtain maximizing fertilizer use efficiency? *Technologychaoban*, 18(385), 49. [in Thai]